

זכויות הדיג והגבולות בכנרת

מנדל נון

ההטלה החביבים עליהם הם לשונות היבשת התת-מימיות הרדודות ("ראשים" בלשון הכנרת) המכוסות אבני בזלת ספוגית שבתוך חרייהם הם מדביקים את ביציהם המוטרות. שדות הטלה כגון אלו מצויים בכל קצות הכנרת, אך שדה הדיג הגדול היציב והפורח מכולם הוא הראש הגדול והרדוד שמול הכפר הסורי כורסי. הלבנונים נמסכים בהמוניהם דווקא לכאן בגלל תנאי הקרקע הנוחים ביותר להטלה. בימי המנדט היה מתרכזו כאן בלילות ברכה כמעט כל צי הדיג של הכנרת, היהודי והערבי כאחד — ופורשי הקלע היו מעלים שלל רב ברשתותיהם וממלאים סירותיהם לכלי הכלי. במשך העונה הקצרה היה שדה כורסי מניב כמאתים טון לבנונים. גם כיום — לאחר שהדייגים העברים החליפו את קלע הסרדינים הפרימיטיבי בשיטות חדישות משוכללות (רשתות-עמידה ורשתות טבעת לדיג אורות) לא איבד שדה-הדיג של כורסי את חשיבותו והוא נחשב לאחד מיסודות הכלכלה של הכנרת. מבין דיגי הכנרת הגדולים החשובים ביותר הם האמנונים, הידועים בטיבם המשופר (וגם... במחיי רם הגבוה) והמפורסמים כדגים לטיגון והמשמשים מאכל תאוה לכל תיירי הכנרת. עונת דיוגם חלה בחורף ובאביב. עם התקררות מי הכנרת יתרכזו האמנונים לנחלים גדולים הנוודים בצפון-מזרח הימה אל מול בקעת-בטיחה שבתחום סוריה.

בתקופה זו מכתנות כל סירות הדייגים את חרטומיהן צפונה לרדיפה אחרי האמנונים. ואם שיחקה השעה לדיג ורשתו נפרשה בדיוק בלב הנחיל עשוי הוא להעלות כמה מאות ק"ג בבת אחת, ואילו בעונת רוזן אין כמות זו אלא שלל רדיפה מייגעת במשך שבועות. בעונה זו מצטיינים האמנונים של בטיחה בגודלם והם מגיעים למשקלם המכסימלי ביום כנרת, כ-1.5—2.5 ק"ג. לכן יקראו הדייגים לכל אמנון גדול ויפיה בשם אמנון בטיחה. עונת הנחילים ("האמול" בניב הערבי של דייגי הכנרת) היא גם עונת ה"נסים" הגדולים בכנרת וכמתואר בברית החדשה כשסירות אמבטן מתמלאות עד לשקע או רשתות גריפה שנפרשו בחוף בטיחה מעלות טונות של דגים בפרישה אחת.

עם התחממות מי הימה לקראת האביב, יתפורו האמנונים וזוגות וזוגות לאורך החופים כדי להטיל בקרבם. ואז רבים הם האמנונים הנמשכים אל נחלי בקעת בטיחה ובמיוחד אל הנחל זאפי — הרחב בעונה זו מהירדן עצי מו — ואל המפרץ והביצות ססביבו. עונה זו היא עונת הברכה והפרנסה של דייגי הקלע המשוטטים לאורך כל החופים כשרשתם מוכנה ומזומנה על כתפם לקליעה על זוג אמנונים העסוק במשחק כלולות במי האפסיים.

לאחר הלבנונים והאמנונים באים דיגי הבייגת שהם היסוד השלישי לכלכלת הכנרת. בציד הבייגות עסקו לפני קום המדינה 7—8 קבוצות של רשתות גריפה (מזה אחת של עין גב—גנוסר) שפעלו במשך היום לאורך כל החופים אך גם בדגים אלו עשיר הוא חוף בטיחה הרדוד יותר מחופי הכנרת האחרים. במשך כל

ימה קטנה שאוצר דגיה מוגבל, שיש בה מריבות על הזכות לדוג במקומות העשירים בדגה ובשיטות המכניות סות יותר. כך בשעה שמסביב לימה יושבים דייגים בני עם אחד, על אחת כמה כשהחופים מחולקים בין מדינות אחדות, והשאלה מסתבכת ביותר כשארצות אלו נתונות ביחסי איבה ומלחמה. בעיה זו ימיה כימי הדיג בכנרת. היא התעוררה לא פעם בתקופות ההיסטוריות השונות, ובמיוחד בזמנים שים כנרת היה גבול למדינות ומסביבו נפגשו עמים שונים. כיצד נפתרה שאלת הדייג והגבולות בכנרת בתקופות השונות? המקורות ההיסטוריים טרם גילו זאת. רק מתקופה אחת בלבד בתולדות עמנו הגיעו אלינו ידיעות על יחסי הדייגים העברים בכנרת, והיא ראשית ימי הבית הראשון, כשעדיין היתה קיימת מסגרת השבטים ומקור הידיעות הן מסורות קדומות שנשתמרו בתוספתא ובתלמוד.

בימי קדם היו הציד והדיג בארצנו הפשיים, ומותר היה לכל לעסוק במלאכות אלו; חיות הבר, העופות והדגים הם הפקר, בלא בעלים, וכל הצד אותם ראשון, שלו הן.

וכדברי הרמב"ם במשנה תורה:

"הצד דגים מן הימים ומן הנהרות, או שצד עופות או מיני חיות, והואיל ואין להם בעלים, זכה. ובלבד שלא יצוד בשדה חברו, ואם צד — קנה, (היו לרכו"ו) ואם היו הדגים בכיברים (בשם זה נקראו בריכות הדגים) של בעלים, וכן חיה ועוף שבכיברים, אף על פי שהוא ביבר גדול, והוא מחוסר צידה, הרי זה של בעל הכיברים, והצד משם הרי זה גולן" (יד חזקה, הלכות זכיה ומתנה).

יוצאת מכלל זה הכנרת שזכויות הדיג לא היו שוות בה לכל השבטים שהתנחלו לחופיה. מסביב לים כנרת ישבו שלושה שבטים: נפתלי במערב חצי-המנשה במזרח וגד בדרום מזרח. אולם לנפתלי היו זכויות-יתרות בימה. מצב זה נוצר בעקב התנאים המיוחדים של הכנרת ושל תהליך ההתנחלות מסביבה ולא נוכל לגשת לברור ענין הזכויות כל עוד לא הבהרנו שנים אלו.

שדות הדיג של הכנרת

עשרים ושנים מיני דגים ותיקים מצויים בכנרת, מחציתם דגים בעלי ערך כלכלי, ניצודים ברשתות הדייגים וטובים לאכילה. בין אלו הנפוץ ביותר הוא הלבנון הידוע בשמו העממי סרדין הכנרת. בימי המנדט כאשר השלי השנתי של הכנרת היה כ-400 טון היה חלקו של הלבנון יותר מן החצי. שלי לא קטן זה בוודאי הועלה בכנרת גם בימי בית ראשון, כי מאז ועד יציאת הדייגים הערבים בימינו לא השתנו שיטות הדיג העיקריות, ומאידך ברור שמיני הדגים ויחסי הכוחות ביניהם לא השתנו מאז ועד עתה. מאז ועד דורנו נידווגו הלבנונים בחודשים דצמבר-מארס בעזרת רשת הקלע, היא השאבאכה בערבית. בחודשים הללו מתכנסים הלבנונים לנחילים גדולים ובאים אל החופים כדי להטיל. מקומות

סלע המחלוקת בין שני המלכים שאפי' ההתפשטות היה הגולן. אך בסופו של דבר ניצח במאבק מלך חצור שהיה "ראש כל הממלכות האלו" בגליל ובכלל זה של עיר הממלכה הכנענית כנרת.

יש לשער שבתקופת ההתנחלות היתה כל קדמת הכנרת בתחום שלטונן של ערי המערב. עובדה זו מסתברת מן המקרא. כתיאור גבולות ארץ כנען, שהיתה לפני כיבוש יהושע פרובינציה מצרית, ועל גבולה המזרחי של כנען בסביבת הכנרת נאמר:

"וירד הגבול משפם הרבלה מקדם לעין; וירד הגבול ומחה על כתף ים-כנרת קדמה: וירד הגבול הירדנה, והיו תוצאותיו ים המלח זאת תהיה לכם הארץ לגבולותיה סביב": (במדבר לד י"א-י"ג).

כתיאור זה רואים אנו ברור, כי להבדיל מן הירדן המשמש קו גבול אין ים כנרת משמש גבול, וכל חופיו כלולים ביחידה מדינית אחת... וסיבת הדבר ברורה: הבטחת זכויות הדיג.

כשחדרו בני נפתלי לגליל באמצע המאה השלוש-עשרה לפני הספירה, נאחזו לראשונה בחלקים ההרריים של הארץ, ואילו העמקים נשארו עוד כמה דורות בידי הכנענים המבוצרים היטב בעריהם והחמושים ברכב ברזל למלחמה במישור. העמקים שבצפון הארץ נכבשו מידי הכנענים רק אחרי מלחמת דבורה בראשית המאה השני-עשרה. מבין השבטים שהתיישבו ליד הכנרת נטל נפתלי, שהיה השבט הגדול ביותר בגליל, את החלק הנכבד ביותר במערכה הקשה והמכריעה, כפי שנאמר בשירת דבורה: "זבולון עם חרף למות ונפתלי על מרומי שדה" (שופ' ה'—18) שבט גד—הוא גלעד—השתמש מן המערכה שנאמר: "גלעד בעבר הירדן שכן". ואשר לבני מנשה שממזרח לכנרת—הרי משירת דבורה יוצא שאף הם שלא השתתפו במלחמה. לא יפלא איפוא שלאחר כיבוש המבצרים הכנעניים שעמדו לרגלי ההרים, בהם התנחל שבט נפתלי, ירש שבט זה גם את זכויות הדיג על כל ים כנרת וחופיו, שהיו קודם לכן בידי הערים המנוצחות. הד לשליטתו האיתנה של נפתלי על הכנרת ולשביעת רצונו נשמע בברכת משה שזמן חיבורה חל כמאתים (ויש סבורים שלוש מאות) שנה לאחר האחוזת נפתלי בדיג: "ולנפתלי אמר נפתלי שבע רצון ומלא ברכת י' ים ודרום ירשה".

זכויות הדיג בכנרת לפי המקורות

מה נמצא במקורותינו על חלוקת זכויות הדיג בכנרת? המקורות, בתוספתא ובגמרא, הם שלושה. נפתח בתוספתא, המכילה כידוע הלכות שלא נכללו במשנה.

"בראשונה שהיו שבטים כתיקונם אמרו, אין אדם פורס חרמו ומעמיד ספינתו בתוך של חברו, אבל צדין בחכין ובמכמורת, מכל מקום אין נמנעים, בלבד שלא יפרס הקלע ויעמיד את הספינה. אין השבטים צדין דגים מימה של טבריה מפני שהיא חלקו של נפתלי. ולא עוד שיותן לו מלוא חבל חרם לדרומה של ים, שנאמר: ים ודרום ירשה דברי רבי יוסי הגלילי" (ת' ב"ק פ"ח)

מקור שני היא בריתא, כלומר הלכה שאינה נזכרת במשנה ובאה רק בגמרא:

השנה נמשכות לכאן הבינויות כי על קרקע הימה, המורכב כן כאן מסחף הנחלים והירדן, מצוי בשפע המזון האהוב עליהן; צדפים חלונות וכדומה. באביב נמשכות בינויות ארוכות הראש אל שפך הירדן שהוא איזור הטלתן. ואי לו בקיץ מתחילה על החוף הטלתן של הבינויות—גדור לות הקשקשינין (Barbus canis) ואילו המפרץ הטובעני שבקרבת כפר עאקב (כפר עקביה שבתלמוד) הוא שדה הדיג העיקרי של דג החפאף בכנרת. מבין 7—8 רשתות הגריפה שפעלו בכנרת בימי המנדט היו ארבע משל הבק, שליט בקעת בטיחה, ששמר בעזרת שכיריו הדייגים בקנאות על זכותו הישנה מימי הטורקים לדיג בחופיו הברוכים בדגה. רשתותיו פעלו בתחום הבקעה במשך כל היממה והעלו שלל רב.

כללו של דבר: חוף הכנרת מאיזור שפך הירדן בצפון ועד לכורסי עשיר בשדות דיג יותר משאר חופי הכנרת ועבודת הדיג יכולה להעשות כאן בחרם (השם המקראי לרשת הגריפה) ובקלע כמעט ללא הפוגה בכל חדשי השנה, ביום ובלילה. לא יפלא אם כן שלחוף זה נמשכות מאז ומעולם סירות הדייגים מכל קצות הים, ומכאן יובן, משום מה היקמו אבותינו את היישוב הנקרא בשם בית צייטא דוקא בצפון מזרח הכנרת בשפך הנחל זאכי, ששימש גם מעגן טבעי לסירות הדיג לכל חופי הכנרת.

דייגי נפתלי נאחזים בכנרת

כשירדו דייגי נפתלי לכנרת כבר מצאו לפניהם מסורת דיג של שיטות עבודה וזכויות שהורישו להם הערים הכנעניות הקדומות, ודבר ראשון וודאי הוא שכבר מאות שנים לפני התנחלות שבטי ישראל היתה השליטה על כל ים כנרת וחופיו בידי תושבי חופה המערבי. בצד זה של הימה, שבו עברה "דרך הים" הבין-לאומית, עמדו למן ראשית התרבות בארצנו ערים כנעניות גדורות ובצורות. במשך האלף השלישי לפני הספירה עמדה במוצא הירדן מן הכנרת העיר בית-ירוח רבת העצמה וההשפעה. לאחר ירידתה של בית ירח בראשית האלף השני לפני הספירה עלתה לגדולה עיר המבצר כנרת שעמדה בקצה הצפוני של בקעת גנוסר (הרי-כנרת) ושנתנה את שמה לימה עד היום הזה. תושבי הערים הללו וכן גם ערי המבצר השכנות כגון רקת (טבריה הקדומה), חמת (חמי טבריה), שעמדו על רמה תרבותית וטכנית גבוהה פיתחו ושיכללו את הדיג בים כנרת והנהיגו בו את השיטות החדשות שבזמנן. וכן ידעו והבינו תושבי הערים מנסיכונם את הידוע לנו כיום: שאין קיומם של דייגי הימה מובטח בלי שליטה והיאחזות בגדה המזרחית של הימה. ולאחר שבקדמת הכנרת לא עמדו מעולם מרכזי תרבות שיכלו לעמוד בפני ערי הגדה המערבית, צירפו שליטי הערים לגבולם גם את רצועת החוף המזרחית של הימה. באופן זה פרשו דייגי מערב הכנרת את שלטונם על הים כולו וניתנה להם האפשרות לנצל את כל שדות הדיג באין מפריע. נקל לשער שלפעמים פרצו על רקע זה סכסוכים ואפילו מלחמות, כגון זו שבין איוב מלך עשתרות, בירת הבשן, לבין מלך חצור שמלך בגליל ושניהם היו כפופים למלך מצרים. כפי שנודע לנו מתוך אחד ממכתבי תל-עמרנה, באמצע המאה הארבע-עשרה לפני הספירה, מתלונן מלך עשתרות בפני פרעה, שמלך חצור ניצל שעת-כושר ולקח ממנו שלוש ערים.

השבטים אסור היה עליהם להפליג לדייג, כי קלע, לדעתו כאן מפרש ואסור היה להטיל עוגן ולעצור בכך את הספינה.

יישוב סכסוכי דיג

למרות זכויותיהם ההיסטוריות הגדולות הבינו בני נפתלי שאין לשלול לחלוטין את הזכות הטבעית לדיג מאת תושבי חוף הכנרת האחרים והורשה להם לדוג בשיטות השניות בערך; הכות ומכמרות. יתכן שגם הסדר זה אף הוא כבר היה במסורת בזמן ההתנחלות. לאחר שכל השבטים התיישבו והתבססו מסביב לכנרת התעוררו ללא ספק חיכוכים וסכסוכי דיג בין דייגי השבטים השונים.

מנהגו של עולם הוא שהסכמים והסדרים בין דייגים נתונים בסכנה תמידית של הפרה חלקית או גמורה, כי נטייתו הטבעית של כל דייג להעלות יותר דגים משכחה ממנו כל התחייבות וסייג. נוכחנו בזאת מנסיונונו המר: גם בין קיבוצי דייג של ים כנרת היו סכסוכים שלא חוסלו אלא כשהתאחדו וייסדו את קואופרטיב הדיג של קיבוציים-כנרת. אבותינו הדייגים אף הם למדו מהנסיון את הסוד שאין להסכם דייגים תוקף של ממש, אלא בלחץ הסמכות הגבוהה ביותר. מה עשו? כמו וקידשו את ההסכם בייחסם אותו לסמכות הגבוהה ביותר בעיני חלוקת הזכויות בארץ — ליהושע בן־נון.

יש ברייתא שזוכרים בה עשרה תנאים המיוחסים ליהושע וכולם דנים בעניינים שהם סלע המחלוקת בין החקלאים מעולם כגון זכויות מרעה, ליקוט עשבים ועצים בשדות, הליכה בשדות, חלוקת מי המעינות וכיו"ב. ובתוכם התנאי הששי דן בזכותם של דייגי נפתלי:

“עשרה תנאים התנה יהושע... ומחכין בימה של טבריה ובלבד שלא יפרש הקלע ויעמיד את הספינה...” (ב"ק פ"ג—ב).

אף הלכה זו מקבילה ודומה ברוחה ותכונה לשני המקורות האחרים מן התלמוד והתוספתא.

ויש לציין שכאן נאמר, כי בזכות השבטים האחרים היה רק לדוג בכחה. בהלכה שבתוספתא, שהיא בת־זמנה של המובאה הקודמת, זכות השבטים היא לדוג בכחות ובמכמורת, ואילו רק במקור השלישי שהוא המאוחר ככולם, בדבריהם של חכמי הגמרא, נאמר שהשבטים האחרים מותר היה להם לדוג גם ברשתות. בנוגע לזכר־יות־היתר של נפתלי אין חילוקי דעות במקורות הללו.

איך ועד מתי התקיימה השלמות המדינית של כל חופי הכנרת, ועד מתי הצליחו משפחות הדייגים של נפתלי לקיים זכויותיהם בימה, אין אנו יודעים. יוזכר שוב שזמן חיבורה של ברכת משה, שבה מופיע נפתלי שבע רצון ויורש הים הוא, כמאתים־שלוש מאות שנה לאחר האחוזתו בדיג, וכן ברור שלולא היה הסדר הדיג בכנרת קיים במשך דורות ובמידת־מה אף בזמן חיבורה של ההלכה לא היה זכרו משתמר במסורת העם עד זמן חיבור המשנה והתלמוד. מצד אחר ברי שהסדר הדיג על הכנרת בימי הבית הראשון היה תלוי וקשור תמיד בכוחה, גדלה וגורלה של ההתנחלות העברית בקדמת הכנרת וזו פרשה שהסתום בה מרובה מן הידוע. לפי המסורת אמנם נאחז חצי שבט המנשה בעבר הירדן הצפוני, אך לפי המסופר במקרא היה הגולגל במשך ימי

ומחכין בימה של טבריה ובלבד שלא יפרס הקלע ויעמיד את הספינה אבל צד הוא ברשתות ובמכמורת תנו רבנן, בראשונה התנו שבטים זה עם זה שלא יפרס קליעה ויעמיד את הספינה, אבל צד הוא ברשתות ובמכמורת, תנו רבנן, ימה של טבריה של נפתלי היה, ולא עוד אלא שנטל מלוא חבל חרם בדרומה לקיים מה שנאמר: “ים ודרום ירשה” (ב"ק פ"א—ב).

סברה שלפנינו גירסאות קרובות של מסורת קדומה על הסדר חלוקת זכויות הדייג בכנרת בין השבטים שהתנחלו מסביבה. המקורות יש בהם צד שיתוף בנקודות העיקריות, ואלו הן: כל הכנרת נכללה בנחלת שבט נפתלי והוא גם שנטל לו את זכויות הדיג העיקריות בימה. לשאר השבטים מותר היה לדוג רק בכחות ובמכמורת ולפי הגמרא, גם ברשתות, אך אסור היה להם “לפרס קלע” ו“להעמיד את הספינה”, כי זכות זו של פרישת רשתות הקלע והחרם, היחה שמורה לנפתלי בלבד.

עוד עלינו להבהיר את ההגדרה “מלא חבל חרם”. בברכת משה לנפתלי נאמר “ים ודרום ירשה” וברמו “דרום” רואים החוקרים הד להתפשטותו של נפתלי דרך מה עד לתבור ונחל בינאל, ואילו הו"ל שידעו מתוך המסורות הקדומות שנחלת נפתלי הגיעה גם לקדמת הכנרת דרשו את “דרום” כרמז לזכותו של נפתלי על רצועת הקרקע שבדרום־מזרח הימה בנחלתו של שבט גד. רחבה של רצועה זו היה “מלא חבל חרם”, כלומר כמידת אורך החבל שבשימוש דייגי רשת החרם.

לשם גרירת החרם משתמשים גם כיום החרמים (דייגים בלשון התלמוד) בחבילות חבלים המוכנות אצלם בסירה. ארכה של כל יחידה כזאת אינו עולה על 80—100 מ', משום שזהו המרחק המינימלי שהחרם נפרש מהחוף, ובגלל נוחות הטלטול אין משתמשים בחבלים ארוכים יותר, כי יש להעבירם מרחק ניכר ממקום הוצאתם עד לסירה. יש שהחרם נפרש במרחק 3—6 חבלים מהחוף, וחבל ארוך יותר חבילתו כבדה יותר.

אין ספק שאותם הנימוקים היו גם לקדמונינו. אך יתכן שבגלל כבדם הגדול יותר של החבלים בימים ההם היה ארכו של חבל חרם קטן יותר כבין 50—70 מ'. קביעת רוחב הרצועה של שומרה לרשות הרמי נפתלי בתוך נחלת גד במלוא חבל חרם היא ריאלית מאד ומספיקה לצרכי הדייג, כי בשעת גרירת הרשת אין שירת הגורדים, המורכבת לכל היותר מעשרה דייגים מכל צד, והמרוחקים מספר מטרים אחד מהשני — מתרחקת יותר ממרחק חבל אחד מן המים. ונקבע גבול נפתלי בדרום הים בדרך מיוחדת זו כי אין בו גבול טבעי.

מקורות אלו המובנים לנו כעת למדי, עוררו תמיהה גדולה וחילוקי דעות בקרב הפרשנים והחוקרים. ובמיוחד התקשו בפירוש הביטויים “לפרש הקלע ולהעמיד הספינה” ו“מלא חבל חרם” וכן לא הבינו את הקשר שבין אלו לבין זכויותיו של נפתלי על הכנרת. יש שניסו לפרש חבל במובן חבל ארץ, ואילו לדעת רש"י בונים הדייגים את הקלע — שהיא מלכודת לציד דגים — בתוך המים על ידי יתדות וגדרות סוף הנתקעות בתוך קרקע הים, והן המעכבות את מהלכה של הספינה ומעמידות אותה. ופירש כך לפי שראה את דייגי אשכנז שכזמנו נוהגים כך. ואילו דאלמאן מסביר תנאי זה כאילו שאר

בזמן חתימת ההסכם בין בריטניה לצרפת הובטחה זכות הדיג של חורי ודייגיו, אך מכיוון שכל הימה נכללה בגבול המנדט נמסרו ההנהלה והפיקוח על הדיג בכל הים לממשלת א"י, והדייגים הסורים קיבלו את רשיונותיהם המעטים באמצעות פטרונם ממשד הדיג המנדטורי בטבריה.

להלכה בוטלו בזאת הזכויות מימי הטורקים, אך למעשה קיים חורי את זכותו בדרכים שונות גם להבא. שלטון מונופולי זה עורער בשעה שהחלו לפני עשרים וחמש שנה, דיגי עין־גב וגינורס בכיבוש הכנרת. לאחר התנגשויות וסכסוכים, תגרות ידים ויריות, התייחדו השלטונות האנגלים ובתיחום הורשה למשקים העברים לדוג בחוף ביטחה ברשת החרם במשך יממה אחת בשבוע — ביום רביעי. להסדר זה לא היה ערך משקי, אך היתה לכך חשיבות פוליטית. ניתנה דריסת־רגל ליהודים בחוף הסורי, התהלכנו לארכה ורחבה של בקעת ביטחה, קשרנו קשרים עם תושביה ואיש לא הקפיד על חוק עשרת המטרים.

לאחר מלחמת העצמאות, כשנחתם הסכם שביתת הנשק בינינו לבין סוריה, הכירו בנו הסורים כיורשה החוקיים של ממשלת המנדט. הכנרת נכללה בשלמות בגבול מדינת ישראל, עם תוספת הרצועה של עשרת המטרים. הרצועה הזאת לא נקשרה באיזור המפורז שבדרום־מזרח וצפון־מערב הכנרת. מאידך גיסא ויתרה סוריה על זכויות הדייגים שלה, כי לא רצתה שיחזור ההסדר מימי המנדט ושאורחיה יהיו כפופים לפיקוח ישראלי.

כך הוסכם להלכה; אך למעשה מסיגים הסורים מאז קום המדינה את גבולנו בכנרת ומתנכלים לזכויותינו הריבוניות בה. הם וכמה דייגים פליטי טבריה שהגיעו לכאן ממשיכים בדיג בלתי חוקי בכנרת — כשהם נתמכים ומוגנים על־ידי שרשרת המוצבים הסורים, שהוקמו לאורך החוף. המלקוח השנתי של הדיג הסורי הבלתי חוקי נאמד בכ־5% מכלל הדיג העברי, ומספר הסיירות הסוריות הוא כעשר, אך הנוק הנגרם הוא גדול לאין ערוך מערך הדגים הנצודים. הדייגים הערביים צדים ללא פיקוח ברשתות ובמקומות האסורים בדיג, ובכך הם מחבלים בכל משק הדגה של הכנרת. לא די שאין הסורים מניחים ליהודים לעלות על רצועת החוף השייכת למדינת ישראל, אלא הם פותחים גם פעם בפעם באש על הדייגים העברים ועל ספינות המשמר המלוות אותם. בדרך זו מנסים לבטל את זכויותינו הריבוניות בחוף הצפוני־מזרחי של הכנרת. המלחמה בדיג הבלתי חוקי המוגן על־ידי מוצבים היא מלאכה קשה ורבת סכנה, ועבודת דייגינו בצפון־מזרח הכנרת נהפכה למלאכה מסור־כנת.

שורש הרעה היא העובדה הריאלית שים כנרת וכל חופיו הם מסגרת גיאוגרפית־כלכלית־טבעית אחת, שאינה ניתנת לחלוקה אף בתנאי שלום, ומכל שכן בתנאינו כיום. מן העבר למדנו עד כמה היו עניגי הדייג גורם מכריע בקביעת הגבולות המדיניים מסביב לים כנרת. כל גורם מדיני המתעלם ממצאיות זו פותח פתח לסכסוכים ולהתנגשויות.

מלומדי נסיון ויסורים אנו למדים מה בהירה היתה ראייתם של קדמונינו, שקבעו את הגבול: "על כתף ים כנרת קדמה".

הבית הראשון אדמת מריבה בין העברים והארמים, ורוב הזמן היתה כנראה יד הארמים על העליונה.

כשהגיעו שבטי ישראל לעבר־הירדן, כבר נתקיימו בהרי הגולן שממזרח לים־כנרת ולימת החולה נסיכויות השבטים הארמיים, גשור ומעכה, שבטי ישראל כבשו את מלכותו של עוג מלך הבשן, אך "לא הורישו בני ישראל את הגשורי ואת המעכתי וישב גשור ומעכת בקרב ישראל עד היום הזה" (יהושע י"ג, י"ג).

גשור לא השתתפה בברית המדינות הארמיות (דמשק וצובה) שנלחמו בדוד ונפלו בידו לכן מוצאים אנו את מדינת גשור בימי דוד כמדינת־חסות המקיימת קשרי ידידות עם ממלכת ישראל. דוד לקח את בתו של תלמי מלך גשור לאשה והיא ילדה לו את אבשלום בנו. כשמשם תבך אבשלום ברצה אמנון, הוא בורח לגשור, אל אבי־אמו, ומוצא שם מקלט.

אף מקרה זה לא הזיק ליחסי הידידות ובמשך כל ימי דוד ושלמה שרר השלום בין ישראל לבין גשור העצמאית הבלתי כבושה. בתנאים מדיניים אלו יכול היה גם להתקיים הגבול ש"על כתף ים כנרת קדמה".

באמצע המאה התשיעית לפני הספירה נבלעת גשור על־ידי ארם־דמשק, שנעשתה לראש כל הארמים, ומכאן ואילך מתחילה שורת המלחמות בין ישראל לדמשק בשל הגולן והבשן העוברים כמה פעמים מיד אל יד.

עבר בתוך הווה

חלפו למעלה משלושת אלפים שנה, ואחר מלחמת העולם הראשונה נשנתה ההיסטוריה. שוב היה רובם המכריע של דייגי ים כנרת, ובכלל זה יהודים, מרוכז במערב הים, בטבריה ובסביבותיה, ושיטת החרם הקדומה עדיין היתה אחת השיטות העיקריות בים.

כשהתחיל המשא ומתן על התווית קו הגבול החדש ראתה מעצמת המנדט חובה לעצמה להבטיח זכויות הדייגים. משום כך הוסכם והוחלט לפי ההסכם עם צרפת בשנת 1924, שכל ים כנרת כולו בגבולה המדיני של ארץ־ישראל; והגבול בין שתי המדינות החדשות (א"י וסוריה) הותווה לא לאורך החוף, אלא הועלה והועתק עשרה מטרים מזרחה ממנו. ולא נעשה הדבר אלא כדי שלא יהיו לסורים מים טריטוריאליים בכנרת וכדי שדייגי א"י יוכלו יוכלו, בזכות ולא בחסד, לעלות על החוף המזרחי בשעת עבודתם. אלא שכוחם של דייגי טבריה היה מועט מכוחם של דייגי נפתלי. לעומת הרצועה שהיתה לשבט נפתלי, לא זכו דייגי א"י בתקופתנו אלא ברצועה צרה ביותר, שאינה מספקת לצרכי הדייג, והי נמדדת במידה לא "דייגית" של עשרה מטרים. לרוע מזלנו לא הובא או בחשבון פרט גורלי אחר, והוא, שאין רצועה צרה כגון זו ניתנת להגנה. בזמן חתימת ההסכם נמצאו בבקעה בידואים שהיו עוסקים בדיג ברשתות חרם וקלע. דייגים אלו לא היו עצמאיים, אלא שכירי של הקבלן הערבי־נוצרי ממשפחת חורי שחכר את זכויות הדייג משליט הבקעה. בדרכים פיאודליות מובהקות פרש שלטונו על הדייגים הבדואים שכיריו, שנוקקו לצידו, והרחיב את איזור השפעתו על מרבית דייגי טבריה העצמאיים, יהודים וערבים כאחד. במיוחד הקפיד שליט הבקעה על זכות־יחיד שלו מימי הטורקים על הדיג בחוף ביטחה ורק טירותיו הותרו לדוג בו.